

V obravnavi propagande na tem območju poudari delovanje prostovoljcev, vojske, tajnih služb in tiska. Časopis *Giornale di Udine* okarakterizira kot prenašalca vladnih direktiv, nacionalističnih idej in asimilacijske politike ter kot glavno propagandno sredstvo. Poudari, da je patriotska propaganda za združitev z Italijo temeljila na nasprotovanju Katoliški cerkvi, odklonilni drži do papeža in močnem antiklerikalizmu. Najglasnejši nasprotniki združitve z Italijo so bili zato podeželski duhovniki, ki so imeli velik vpliv na ljudi, kar je po avtorjevem mnenju še eden v množici dokazov o nepravilnostih pri izvedbi plebiscita. V končnem izidu plebiscita naj bi namreč večina ljudi glasovala za priključitev h Kraljevini Italiji, kar se avtorju, tudi zato, ker so ljudje domnevno sledili mnenjem duhovnikov, zdi malo verjetno. Piše še, da so bili najbolj italijansko zavedni meščani, ki so z združitvijo pričakovali pridobitev privilegijev in zmanjšanje moči plemstva ter duhovščine. Instrumentalizacijo nacionalne zavesti za doseganje različnih ciljev seveda lahko zasledimo v marsikateri nacionalni zgodovini. V četrtem poglavju avtor povzame proces določanja meje med Italijo in Av-

strijo. Poudari močan občutek vzvišenosti v savojsko-piemontski miselnosti, ki se je v Furlaniji udejanjal predvsem v odnosu do Slovencev. Zaključni razmišljanjem, da ljudsko glasovanje v Furlaniji in Benečiji ne bi moglo imeti nikakršnih posledic na mednarodni ravni, saj je bilo ozemlje na dan glasovanja že priključeno Italiji. Po avtorjevem mnenju bi glasovanje lahko imelo pozitiven učinek, če bi z njim odločitev za združitev s Kraljevino Italijo prikazali kot demokratično odločitev, vendar je to zasenčila nasilna in grozilna propaganda tiska in novih gospodarjev. Pri Banchigovem doprinosu k tematici umanjka razmislek o tem, kako se je v tem časovnem obdobju slovensko govoreče prebivalstvo sploh identificiralo. Monografija nacionalnih identitet ne preverja, ampak prebivalcem pripiše slovensko identiteto. Predvidevam, da je razlog za to pomanjkanje virov, je pa način identifikacije Slovencev sredi 19. stoletja vprašanje, ki bi potrebovalo podrobnejšo obravnavo. Zanimivo bi bilo izvedeti tudi več o tem, ali je bilo glasovanje Beneških Slovencev za priključitev h Kraljevini Italiji res samo posledica represije italijanske kraljevine, ali pa tudi splošne ravnodušnosti

do slovenstva in nacionalnih idej, kar glede na zgodovinsko obdobje ne bi bilo presenetljivo (glej npr. Judson 2018 [2016]; van Ginderachter in Fox 2019). Laični bralec se bo v knjigi srečal z mnogimi neznanimi zgodovinskimi osebnostmi, lastnim nepoznavanjem tematike pa tudi krajevne geografije. To nas ponovno sooči z mentalno oddaljenostjo tega območja za Slovence. V socialnem spominu v Sloveniji je obravnavani plebiscit prisoten občutno manj, kot na primer plebiscit na Koroškem, od katerega letos mineva sto let in sicer še ni bil obravnavan v taki monografiji. Zato je *Ob zvoku remonike* pomemben prispevek k poznavanju zgodovine Beneških Slovencev in hkrati opomnik, kako malo poznamo realnosti onkraj državne meje.

Viri in literatura

JUDSON, Pieter M.: *Habsburški imperij: Nova zgodovina*. Ljubljana: Sophia, 2018 [2016].

VAN GINDERACHTER, Maarten in Jon Fox (ur.): *National Indifference and the History of Nationalism in Modern Europe*. London: Routledge, 2019.

KEITH DOUBT, ADNAN TUFEKČIĆ: Ethnic and National Identity in Bosnia-Herzegovina: Kinship and Solidarity in a Polyethnic Society.

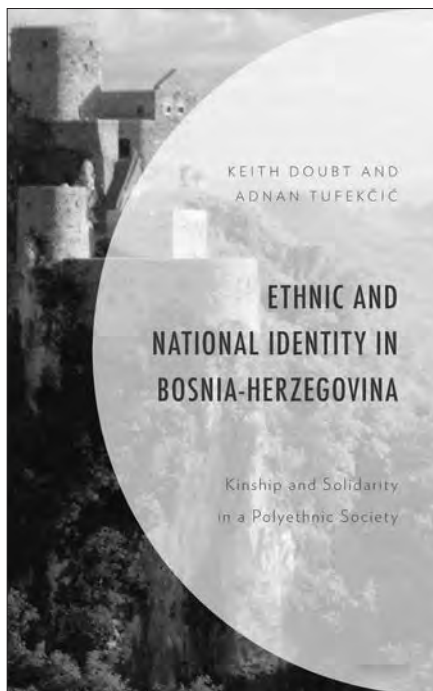
Lexington Books, Lanham, Maryland 2019, 106 str.

V knjigi o etnični in nacionalni identiteti v Bosni in Hercegovini (BiH) avtorja, priznani sociolog Keith Doubt, profesor na univerzi Wittenberg v ZDA, in etnopedagog Adnan Tufekčić, profesor na univerzi v Tuzli, v Bosni in Hercegovini, analizirata bosansko družbeno organiziranost, kulturni značaj in vzdrževanje socialnih meja. Avtorja trdita, da sodobni Bosanci živijo v polietnični družbi, ki jo določa

niz afinalnih in ritualnih sorodstvenih praks, ki presegajo etnične in nacionalne identitete. Predstavljeno delo angleško govorečim bralcem ponuja jasnejše razumevanje bosanske identitete in vloge etničnih skupin v čedalje bolj kompleksni družbi. Današnja bosansko-hercegovska polietnična družba namreč ni multikulturna. Je več kot to! Različne kulture BiH v resnici ne le bivajo skupaj, ena ob drugi, ampak ži-

vijo v eni, edinstveni družbi, ki zajema različne sinergijsko soodvisne etnične skupine. Bosansko-hercegovska družba je torej veliko več kot le vsota etničnih, kulturnih in religioznih skupin, ki bivajo v skupni državi. Doubt in Tufekčić v knjigi pišeta o stvareh, ki so večini Slovencev vsaj malo znane. Skupna zgodovina, ki smo jo znotraj ene države delili v 20. stoletju, in bližina bosanskega prostora

* Saša Čaval, znanstvena sodelavka, štipendistka Marie Skłodowska-Curie, Oddelek za arheologijo, Univerza v Readingu, Velika Britanija; s.caval@reading.ac.uk.

omogočata slovenski družbi vpogled v bosansko-hercegovaške tradicionalne družbene odnose. Poleg tega je naša sodobna kultura vpila veliko bosanskih besed in mnenj v zvezi s sosednjo družbo, med katerimi jih veliko sodi v kategorijo diskriminacije (predsodkov, stereotipov in nestrpnosti do drugih in drugačnih). Hkrati pa se Slovenci zavedamo izredno tesnih medsebojnih odnosov in srčnosti te iste, tolikokrat zaničevane družbe.

Knjiga je pri Založbi Lexington Books izšla kot prva monografija nove serije Antropologija sorodstva in družine (*Anthropology of Kinship and the Family*). Poleg uvoda in zaključka je delo razdeljeno na pet poglavij, ki jim sledijo trije dodatki (A, B, C), bibliografija in kazalo. Na 106 straneh, napisanih v lahko razumljivi in jasni angleščini, so podani nekateri sociološki teoretični modeli, prilagojeni temi knjige. Dodatki A, B in C so slovar afinalnih izrazov (Dodatek A) ter rezultati posameznih raziskav, razloženih v drugem (Dodatek B) in tretjem (Dodatek C) poglavju. Knjiga vsebuje tudi 14 črno-belih fotografij in sedem tabel.

V uvodnem poglavju avtorja predstavlja zgodovinske in etnološke elemente bosansko-hercegovaške družbe, iz

katerih izhajajo analizirani družbeni odnosi. Vse se dogaja okoli dveh oseb, ki sta s svojo poroko združila vsak svoje sorodnike ali dve skupini krvno povezanih ljudi in tako sprožila nastajanje novih družbenih vezi. Ritualni, ki se nanašajo na poroko in zблиžanje družinskih članov novonastale zakonske zveze, ponazarjajo specifično nesnovno kulturno dediščino BiH. Prav ta vzpostavitev tesnih afinalnih vezi so kulturno pričakovanje in družbena dolžnost novonastalih sorodnikov; vezi, ki vključujejo najvišjo moralno raven solidarnosti, sočutja in čustvene topline (str. 4). Kot pravita avtorja, njuna knjiga opisuje implicitno kulturo bosanskega duhovnega prostora; tisti del prvinskega življenja, ki je temelj najbolj intimnih in občutljivih življenjskih izkušenj in dogodkov (str. 7).

Prvo poglavje, Pristni sinkretizem v Čekaničih (*Authentic Syncretism in Čekanići*) (str. 9–29), se osredotoča na medetnične sorodstvene odnose in pristni sinkretizem (*interethnic kinship and authentic syncretism*). Sobivanje ljudi različnih ver v preteklosti, tako v predotomanskem obdobju kot tudi pozneje, to je pravoslavnih kristjanov in muslimanov, je pripeljalo do kulturnega mešanja, med drugim celo do vzpostavljanja t. i. fiktivnega sorodstva (*fictive kinship*) ali, lokalno, *pobratimstva* in *posestrinstva*, ter tudi sinkretizma. Tovrstne odnose avtorja predstavlja zgodbo o medsebojni solidarnosti med šejkom Sinan-babo in pravoslavnim Srbom Pobro (okrajšava besede *pobratim*). V začetku 18. stoletja naj bi se šejk vračal z enega svojih popotovanj ter v Gornjem Srebreniku iskal prenočišče. Vsi muslimanski prebivalci so ga zavrnil, le siromašni a gostoljubni Srb mu je ponudil prenočišče, vendar zaradi prazne shrambe žal brez večerje. Kljub temu je šejk povabil sprejel in dodal, da ima hrane dovolj za oba. Med večerjo sta postala tesna prijatelja, *pobratima*. Cvijić, ki je o tej obliki medsebojnih vezi pisal že leta 1930, je razložil, »da ljubezen do dejanskih krvnih sorodnikov ni dovolj, zato institucija *pobratimstva* in *posestrinstva*,

v kateri ljudje zunaj družine prisežejo na medsebojno posvojitvev kot bratje in sestre« (Cvijić 1930: 380). Zgodba in prijateljstvo sta se razvila do te mere, da je šejk pred svojo smrtjo zahteval, da se mu ne izkaže pogrebni časti, vse dokler enakega čaščenja ne prejme tudi njegov *pobratim*. Pobro, čeprav pravoslavne vere, je umrl nekaj let za šejkom in bil pokopan na muslimanskem pokopališču, ki se razprostira okoli mošeje in *turbe* (*shrine*, muslimanska kapela, manjše svetišče, navadno nad grobom pomebne osebe), v kateri počiva šejk. Priprošnje in darovi v obliki denarja in tekstila so bili darovani tako na grobu šejka kot tudi Pobra. Tovrstni sinkretizem in fiktivno sorodstvo nista edina znana primera niti v bližnji okolici Tuzle niti v sami BiH. Podobna legenda kroži tudi v Čekaničih in še kje. Takšna medetnična, ritualna sorodstva ljudi v pluralnih skupnostih povezujejo na družbeno pomembne in kulturno smiselne načine, ki poudarjajo solidarnost heterogene skupnosti.

Drugo poglavje, O afiniteti v Bosni in Hercegovini (*On Affinity in Bosnia-Herzegovina*) (str. 31–45), razglablja o temi, ki je pogosto izločena iz akademskih ali političnih razprav o bosanski kulturi, a je za družbo izredno pomembna. Afinalna oz. pridobljena ali nekrvna sorodstva so, nasprotno od krvnih sorodstvenih vezi, bolj v ozadju in po navadi deležna le sekundarne ali posredne pozornosti. Busch (1972: 130–131) pravi, da so (s poroko) pridobljene vezi podrejene krvnim sorodstvenim odnosom. Vendar to ne velja za BiH; vse šale o sovražni tašči v BiH ne veljajo. Afinalno sorodstvo je institucija, ki ima družbeno organiziranost, kulturni ugled, etični pomen in zgodovinski precedens. Takšna afiniteta ima svojo strukturo in svoj značaj. Poroka ni le združitev dveh oseb, ampak združitev dveh družin. Družini se združita v podporo mladoporočencema, hkrati pa tudi razširita svojo družbeno omrežje in gradita svojo družbeno vrednost (str. 31). V tem poglavju avtorja razdelata pojem sorodstva in tipe sorodstvenih vezi (*prijatelji*, *punac*, *punica*, *sve-*

kar, svekrva, prija, prika, ujak/ujna oz. dajdža/dajdžinica, strina, zet, snaha, ...) ter rituale, ki te vezi ohranjajo (*po-hode, prvine, oroditi se, svadba, ukra-la se, ...*). Drugo poglavje je podprto z raziskavo o etničnih načinih vzpostavitve afinalnega sorodstva (Dodatek B). Naključni vzorec prebivalstva celotne BiH je vključeval 2.500 oseb iz mest in s podeželja. Rezultati so javno dostopni na Open ICPRS pod »Self-Reported Marriage Practices in Bosnia-Herzegovina, 2017«. Če povzamem; gradnja, struktura in vzdrževanje močnih afinalnih sorodstvenih vezi je prežitek, kulturna dediščina iz zgodnjega srednjega veka, ki so ga prebivalci današnje BiH uspeli ohraniti veliko dlje kot preostali Evropejci (Herlihy 2004). V tem oziru so prebivalci BiH ostali Evropejci še v času, ko drugi Evropejci že dolgo to niso več.

Tretje poglavje, Panetničnost in družbena solidarnost v Bosni in Hercegovini (*Panethnicity and Social Solidarity in Bosnia-Herzegovina*) (str. 47–62), je napisano v soavtorstvu s prof. Khamisom iz Državne univerze Wrigth (Wright State University) in formulacija transetničnega značaja bosanske identitete nadaljuje preko koncepta panetničnosti (*panethnicity*), ki je ponazorjena v različnih poročnih običajih. Tu so tudi analizirani rezultati druge raziskave (Dodatek C), katere rezultati so objavljeni na Open ICPRS pod »Self-Reported Marriage Practices in Bosnia-Herzegovina, 2014«.

Družba je zapleten in kompleksen, stalno spreminjajoč se organizem. Takoj ko so fizične potrebe preživetja družbe, kot živega organizma zadovoljene, nastopi sprememba. Včasih je to negativna mutacija, drugič pozitiven napredek. Vsaka naslednja stopnja je težko predvidljiva, še posebej pa je problematična v pluralni družbi, kot je bosansko-hercegovaška. Avtorja sta v tem poglavju preučevala, ali je morda koncept panetničnosti odgovor na vprašanja, kako ohraniti tako in tako kompleksno in zapleteno družbo, kot je bosanska (str. 47). To vprašanje je pomembno tudi za nekatere druge dr-

žave, npr. za Irak, Sirijo in Ukrajino. Panetničnost je koncept, ki se je do nedavnega uporabljal pri preučevanju etničnih skupin v ZDA. Čeprav se etnične skupine razlikujejo po religiji, jeziku, narodnosti in zgodovini, lahko hkrati delijo panetnično identiteto. Ta je za Kubance, Portoričane in Mehičane v ZDA latinsko-ameriška, za Korejce, Japonce, Kitajce in Filipince pa azijsko-ameriška. Tako imajo Bosanci in Hercegovci, Srbi in Hrvati vsak svojo etnično identiteto oz. narodnost, a hkrati delijo panetnično kulturno dediščino. Avtorja v tem poglavju uporabita panetničnost kot hevristični okvir, v katerem poskušata priti do kolektivne družbene identitete Bosancev-Hercegovcev.

Četrto poglavje, Narodne identitete v sorodstvu: Primer Srbije ter Bosne in Hercegovine (*National Identities in Kinship: The Case of Serbia and Bosnia-Herzegovina*) (str. 63–73), navaja komparativne vrste družbene solidarnosti, ki izvira iz sorodstvenih vezi. Avtorja poskušata razložiti izvor in pomen fiktivnih sorodstvenih vezi, ki jih opisujejo izrazi *kum/a, prijatelj, komšiluk*. Omenjene tri vrste fiktivnega sorodstva so različne podobe družbene solidarnosti, t. i. *Gemeinschaft* – tesno povezana, intimna, organska družba, ki je nasprotna *Gesellschaft* – moderni, utilitarno naravnani družbi (Tönnies 1957). Tönnies je identificiral tri vrste *Gemeinschafta*: 1) družbena solidarnost med krvnimi sorodniki po očetovi strani – agnatsko sorodstvo, ki je na zahodnem Balkanu, še zlasti v Srbiji, znano kot *bratstvo* in zelo idealizirano; 2) družbena solidarnost duha, ki označuje sodelovanje za skupno dobro in je prisotna v sosedstvu. Na tem tipu solidarnosti so temeljili odnosi med republikami nekdanje Jugoslavije; 3) družbena solidarnost med afinalnimi sorodniki, torej med ljudmi, ki jih (sorodstveno) poveže šele poroka. Tönnies (1957) meni, da je ta vrsta solidarnosti najbolj resnična in vrhovna oblika solidarnosti med ljudmi, ker se razvija v afinalnih obredih in skrbnem prizadevanju za usklajene medsebojne

odnose afinalnega sorodstva. Avtorja sta prepričana, da niti Daytonski sporazum niti mednarodni ali lokalni politiki ne bodo uspeli ohraniti kompleksne bosansko-hercegovaške skupnosti, to lahko uspe le afinalnih vezem med ljudmi (str. 72).

Peto poglavje, Etnopedagoški mozaik Bosne in Hercegovine (*The Ethnopedagogical Mosaic of Bosnia and Herzegovina*) (str. 75–83), obravnava temo etnopedagogike, relativno nove discipline, ki preučuje vzgojo ljudi kot moralno vodeno prakso, razlaga pedagoške poglede ljudi v njihovem vsakdanjem življenju in upošteva izobraževalne prakse družine in lokalne skupnosti. Ljudje vseh narodnosti, tako v preteklosti kot tudi danes, so uporabljali lastne (narodnostne) moralne, intelektualne, estetske in etične načine izobraževanja. Avtorja predstavljata nekaj bosanskih prijemov, ki se izražajo skozi uspavanke, uroke in prekletstva.

Nova knjiga Doubta in Tufekčića je sociološka študija bosansko-hercegovaških tradicionalnih medsebojnih nekrvnih odnosov in afinalnih sorodstvenih vezi. Bralcem, ki nimajo vpogleda v bosansko kulturo, bo knjiga odstrla pristnost in srčnost družbenih odnosov, zaradi katerih je bila neverjetna in krvava »bratska vojna« s konca 20. stoletja, v kateri je prav BiH največ izgubila, še bolj nesmiselna.

Viri in literatura

BUSCH, Ruth C.: In-Laws and Out Laws: A discussion of Affinal Components of Kinship. *Ethnology* 11 (2), 1972, 127–131.

CVIJIĆ, Jovan: Studies in Yugoslav Psychology I. *The Slavonic and East European Review* 9 (26), 1930, 375–390.

HERLIHY, David: The Making of the Medieval Family: Symmetry, Structure, and Sentiment. V: Carol Neel (ur.), *Medieval Families: Perspectives on Marriage, Household, and Children*. Toronto: University of Toronto Press, 2004, 192–213.

TÖNNIES, Ferdinand: *Community and Society*. Ann Arbor: University of Michigan Press, 1957.